DUNS SCOTUS, *Lectura* 2.3.2.2.

MÁSODIK QUAESTIO

Vajon az angyal rendelkezik-e az isteni lényeg aktuális, természetes és határozott (distincta) ismeretével?

Úgy tűnik, hogy nem, mert ha egy angyal természetes ismerettel határozottan ismerné az Istent, akkor ez vagy az isteni lényeg vagy valami más révén történne. De nem a lényeg révén, mert akkor természeténél fogva boldog lenne. De nem is más révén, mert az isteni lényeg közelebb van hozzá és akármelyik másik angyalhoz, mint bármi más, ami a megismerés elve (*ratio cognoscendi*) volna, mert kívülről került belé: nem így van ugyanis a kő a lélekben, hanem csak a speciese révén.

De ellenkezőleg: Ha nem ismeri határozottan az isteni lényeget természetes ismerettel, akkor vagy egyáltalán nem rendelkezik ismerettel az isteni lényegről – s ezesetben hiába volt elméjük számára a parancs, hogy szeressék az Istent, hiszen nem tudták szeretni, ha egyszer nem ismerték (jóllehet a kőtáblákon nem ők kapták parancsba, hogy teljes erejükkel szeressék az Istent, elméjükben megkapták ezt tisztán természetes állapotukban) – vagy valamiképpen ismerték az Istent, de nem tisztán, következésképpen zavarosan, s ekkor értelmük éppolyan zavaros volna, mint a mienk, amelyik a zavarostól tart a tiszta felé.

E kérdéssel kapcsolatban két tanító azt a negatív kijelentést teszi, hogy az angyal nem valamely species révén ismeri az Istent. Az egyik azonban [316] nem mondja meg állító formában, hogy akkor miként ismeri meg természetes ismerettel, míg a másik megjelöl egy módot.

Az tanító, aki csak e tagadó kijelentést teszi, a következőképpen érvel: Egy a tárgyát tökéletesen reprezentáló species a tárgy képmását reprezentálja adekvát módon (úgy, ahogyan a szín speciese viszonyul a színhez), ám egyetlen species sem képes Isten képmását reprezentálni, mivel valamennyi species meghatározott és lehatárolt, és meghatározott és véges módon reprezentál, míg az isteni lényeg határ nélküli és végtelen (ezért önmaga létezése), ha tehát egy pont nem képes reprezentálni a teret, amelytől végtelenül különbözik, jóllehet mindkettő véges, még kevésbé képes egyetlen species is világosan reprezentálni az

isteni lényeg képmását. Következésképpen az angyal semmiféle speciesen keresztül nem képes világosan megismerni az isteni lényeget.

Továbbá bármely teremtett species közelebbi arányban áll bármely teremtett lényeggel, mint az istenivel, hiszen véges távolságra van bármelyik teremtett lényegtől, míg a végtelen lényegtől végtelen távolságra esik. Ám egyetlen teremtett lényeg sem képes világosan reprezentálni egy másik teremtett lényeget, következésképpen stb.

Továbbá nem tehetünk meg olyasmit az isteni lényeg megismerésének elvévé és princípiumává, ami akadályozza annak megismerését. Ám ha azt állítjuk, hogy az angyalban van képzet, akkor ez akadályozni fogja az isteni lényeg megismerését. Bizonyítás: A tárgy meghatározottsága akadálya az isteni lényeg megismerésének, tehát ehhez haonlatosan a képzet oldaláról való meghatározottság is akadályozni fogja a megismerést. [317] Az antecédens világos Ágostontól a *Szentháromságról* VIII. könyvének 3. fejezete alapján: „Távolítsd el ezt a jót és azt a jót, s így meg fogod látni magát a jót a lényegénél fogva." Következésképpen ennek és annak a jónak a meghatározottsága akadályozza az isteni jóság megismerését, hasonlóképpen tehát a képzet felől való meghatározottság is, a tárgy meghatározottsága ugyanis arányban áll a képzet általi meghatározottsággal.

Továbbá egy másik helyen másként érvel ez a tanító: ha az angyal az isteni lényeget képzeten keresztül ismerné meg, az a képzet, amelyik reprezentálná a lényeget, inkább rendelkezne képmásisággal, mint az angyal (hiszen az angyal nem reprezentálná az isteni lényeget világosan), s ekkor önnön lényegét megismerve az isteni lényeget is megismerné (ami nem igaz). Ám az a következmény, hogy „az a képzet inkább rendelkezne képmásisággal, mint az angyal", hamis, mert ebben az esetben a képzet inkább tehető boldoggá, Ágoston szerint „ugyanis az teszi Isten képmásává, ami képes befogadni az Istent és képes részesedni benne", ami nem e képzetet illeti meg.

Továbbá az a képzet, amely az isteni lényeget reprezentálná, a Háromságot is reprezentálhatná, mert a Háromság az isteni lényegben van. Ha tehát egy angyal képes volna egy képzeten keresztül természetes módon megismerni az isteni lényeget világosan, akkor képes lesz természetes módon megismerni a Szentháromságot is világosan, ami hamisnak tűnik.

Ugyanígy, ha valemely képzet világosan reprezentálná az isteni lényeget, [318] valamint a személyek háromságát a lényegben, akkor egy másik angyal – minthogy képes volna természetes módon megismerni e képzetet az egyik értelmében, bizonyosan képes volna természetes módon megismerni azt is, amit e képzet reprezentál, és így egy angyal biztosan

többet tudna természetes módon megismerni a hit tárgyaiból, mint a hívő ember a hit által, ami teljes mértékben hamis.

A másik tanító is egyetért vele abban a negatív konklúzióban, miszerint az angyal nem képes képzeten keresztül világosan megismerni az isteni lényeget, mivel „egyetlen képzet sem lehet az isteni lényeg reprezentálásának elégséges princípiuma", amely végtelen.

A korábban említett tanító ellen így érvelünk:

Ő maga is elismeri, hogy egy angyal sem a lényegen, sem a képzeten, sem – ugyanezen megfontolás alapján – semmiféle teremtett dolgon és semmiféle habituson keresztül nem képes természetes módon megismerni az isteni lényeget, állítása szerint ugyanis habitusról csak a teremtmények vonatkozásában beszélhetünk. Következésképpen az angyal vagy egyáltalán semmit sem ismerne meg Istenből – ami nem fér vele össze –, vagy rendelkezni fog közös fogalommal Istennel kapcsolatban (). Ezt azonban ő nem állíthatja, hiszen nála Istennel kapcsolatban nem létezik közös fogalom, mivel Isten lényege önmagában „ez".

[319] Továbbá e tanító szerint az isteni lényeg csak egyetlen reális fogalmat hozhat létre az isteni értelemben, szerinte ugyanis az egyéb viszonyok (*rationes* = definíciók?) és fogalmak csak ezután, azaz a gyakorlati értelem által keletkeznek, tehát hasonlóképpen az isteni lényeg önmagában bármelyik értelemben csupán egyetlen reális fogalmat hozhat létre, mivel minden olyan fogalommal, amely az isteni lényeggel kapcsolatban lehetséges, rendelkezhet a megragadó értelem is. Ám ha az isteni lényeg csupán egyetlen fogalmat hozhat létre bármely megragadó értelemben (például az angyal értelmében), akkor tehát csak egyetlen reális fogalom lehetséges vele kapcsolatban, mivel minden vele kapcsolatban lehetséges fogalmat létrehozhat (ellenkező esetben, ha nem tudna minden vele kapcsolatban lehetséges fogalmat létrehozni, tökéletlen tárgy volna, mint a 'fehér'). Következésképpen az angyal vagy rendelkezik ezzel az egy fogalommal, vagy egyáltalán nincsen fogalma róla; ha pedig rendelkezik vele, akkor vagy lényegileg vagy species révén (mivel egy „ezként" létező lényeg speciese lesz) – vagy pedig semmit sem fog megismerni Istennel kapcsolatban.

A másik tanító ugyanezt a negatív álláspontot vallja, ám azt is előadja, hogy mi módon ismeri meg az angyal Istent és az isteni lényeget.

[320] Állítása szerint a megismerésnek három módozata lehetséges: az egyik, amikor egy önmagunkban lévő dolgot ismerünk meg (miként a látás a fényt) és ezen a módon látja

Isten a saját szubsztanciáját. A másik megismerésmód a hasonlóságon és a dologtól kapott speciesen keresztül történik (úgy, ahogyan a látás a színt a színtől kapott species révén ismeri meg). A harmadik módon a megismerés nem az önmagában vett, hanem egy olyan másik dologtól kapott species révén megy végbe, amelyben tükröződik (mint ahogyan a látás egy tükörben ismeri meg a dolgot).

Azt állítja, hogy mi most e harmadik módon, a teremtményektől kapott ama species révén rendelkezünk természetes ismerettel az Istenről, amelyben felgyog Isten nyoma. Ám az angyal Istennel kapcsolatos ismerete a közbülső, mivel az angyal Isten képmása; Istent ezért annak a speciesnek és képmásnak az alapján ismeri meg, amelyet tőle kap (az angyali lényeg ugyanis az Isten képmása), és ebből tesz szert Isten hasonlatosságára stb.

De ellenkezőleg:

Más az a reprezentatív képmás, ami csupán a megismerés elve de maga nem tárgya a megismerésnek, és más valaminek egy olyan képmása, ami önmagában is egy dolog, miután azonban megismertük, elvezet valami másnak az ismeretére. (Példa az elsőre: species a szemben; példa a másodikra: Herkules szobra.) Jóllehet ekkor a második képmás csak mint megismert dolog vezet el a másik ismeretére, ezt azonban csakis diszkurzív következtetés alapján teszi. [321] Ám az angyal nem az első értelemben vett képmás, mert ekkor az isteni lényeg speciese lenne, amit tagadnak, úgy vélik ugyanis, hogy azon a módon, ahogyan a hasonlóság a megjelenítés formális elve, semmi, ami az Isten lényegétől különbözik, nem elve az isteni lényeg megismerésének, hiszen ez utóbbi végtelen. Ha tehát az angyal a második értelemben képmás – melyet megismerve megismeri az isteni lényeget –, ebből az következik, hogy diszkurzív utat jár be a saját lényegétől az isteni lényegig, de ők azt állítják, hogy az angyal nem végez diszkurzív következtetést.

Minden diszkurzív gondolkodás előfeltételezi továbbá azoknak a határoknak az ismeretét, ahonnan és ahová tart a gondolkodás, senkisem következtet ugyanis valami másra, ha nem ismerte meg előbb a határai szerint, s ezért diszkurzív módon senkisem jut el valaminek az egyszerű ismeretére, hanem mindig „egyikből a másikra” vezető diszkurzív megismerésre jut el. Ha tehát az angyal saját lényegének megismerése révén diszkurzív módon jutna el Isten ismeretére, akkor előzetesen ismerné az isteni lényeget. Ha azonban nem diszkurzív úton ismeri meg, hanem úgy, hogy az isteni lényeg bennfoglaltatik az angyali lényegben, akkor intuitív ismerettel ismerné meg az isteni lényeget, s az isteni lényeg vituálisan bennfoglaltatna az angyaliben (ami nem igaz).

Válaszolok tehát a kérdésre. Ehhez először is tudnunk kell, hogy az értelemben kétféle megismerés vagy megértés lehetséges, mert az egyik megértés annyiban lehet meg az értelemben, amennyiben minden létezéstől elvonatkoztat (*abstrahere*), a másik megértés egy olyan dologra vonatkozhat, amelyik a maga létezésében jelen van.

[322] Azt, hogy mindkét megismerés lehetséges, bizonyítjuk:

Először az elsővel kapcsolatban: mert ha nem volna lehetséges olyan ismeret a dologról, amelyik a teljes létezéstől elvonatkoztat, hanem csak annyiban volna lehetséges, amennyiben létezik, akkor a tudás nem tudássá változna, amit a Filozófus elképzelhetetlennek tekint. A következtetés bizonyítása: a lélekben megmaradhat ugyanaz a habitus, akár létezik a dolog, akár nem létezik. Ha tehát csak addig volna ismeretünk a dologról, amíg ott kint létezik, akkor ebből az következik, hogy a tudás nem tudássá változhat, hiszen lehetséges, hogy a dolog ne létezzen.

Világos továbbá, hogy fel kell tételeznünk a második fajta megismerést az értelemben: azzal a tökéletességgel, amivel egy alacsonyabb képesség rendelkezik, rendelkezik a magasabb is. Ám egy alacsonyabb képesség (például a látás) rendekezik azzal a tökéletességgel, hogy képes megismerni egy dolgot annak valódi létezésében, tehát – hasonlóképpen – az értelemben is fel kell tételeznünk, hogy ő is képes a dolgot megismerni a saját létezésében.

Továbbá ezek közül az ismeretek közül az elsőt, amely szerint az értelem a dolgot minden létezéstől elvonatkoztatva érti meg, absztraktív ismeretnek nevezzük, míg a másikat, amely szerint a dolgot a maga létezésében látja, intuitív ismeretnek hívjuk. (Nem azért mondjuk intuitív ismeretnek, mert nem következetésen alapul, hanem amennyiben szembeállítjuk azzal az absztraktív ismerettel, amely által a képzet révén ismerjük meg a dolgot önmagában.)

Nem azt az első fajta megismerést várjuk a hazánkban, amelyik elvonatkoztat, hiszen ezzel akkor is megismerhetjük Istent, ha *per impossibile* feltételezzük, hogy nem is létezik (mint ahogyan most megismerünk egy dolgot a létezéstől elvonatkoztató absztarktív megismerés által, még ha nem létezik is), hanem a másik fajta megismerést várjuk [égi] otthonunkban, amellyel intuitív módon ismerjük meg az Istent.

[323] E kétféle megismerés az érzéki megismerésben is megmutatkozhat, mert másképpen ismer meg a képzelet, mint a látóképesség. A látás ugyanis a maga létezésében ismeri meg a dolgot, amíg jelen van, míg a képzelet ugyanúgy elképzeli a dolgot, amikor nincsenek ott, mint amikor jelen vannak. Ami mármost az alacsonyabbakban szét van szóródva, az egyesítve van a magasabbakban, s ezért az értelem – a megfelelő arányban –

rendelkezik mintegy érzékelő- és képzelőtehetséggel, mert amikor az értelem megismer egy dolgot a maga létezésében, akkor azt mondjuk, hogy „látja” és „látás”, de amikor a dolgot a létezéstől elvonatkoztatva ismeri meg, akkor úgy ismer meg, mint egy képzelet, és ekkor Ágoston szerint *authenticus*nak nevezzük.

A kérdésre tehát ezt válaszolom: Hogy mit ismertek az angyalok a bukás előtt, csak az Isten tudja. Ám az Istennel kapcsolatos természetes és habituális ismeretük most is megvan, hiszen jóllehet erkölcsileg megsérültek, természetükben nem sebződtek meg. Ekkor pedig állításom szerint nem lehet azt mondani, hogy semmiféle ismeretük nem volt az Istenről (ami az első véleményből következik), miként az sem mondható, hogy csak zavaros és absztrakt ismerettel rendelkeztek róla – ezzel tökéletlenséget tulajdonítunk nekik, ez esetben ugyanis semmivel sem tökéletesebben ismerik az Istent, mint én magam. S ezért természetes megismeréssel világosan ismerték az Istent.

Erről a következőképpen győződhetünk meg először: valószínű, hogy az a természetes ismeret, amellyel egy teremtett értelem ellentmondás nélkül rendelkezhet Istennel kapcsolatban, megvan valamely teremtett értelemben, ezt tehát meg kell engednünk az angyali értelem számára is. Ám jóllehet egy angyal – ebben mindenki egyetért – tisztán természetes képességei alapján nem rendelkezhet intuitív ismerettel Istenről, mivel ez esetben boldog lenne, mégis az isteni lényeg amaz ismeretével, amely közös benne és egy másikban, ellentmondás [324] nélkül rendelkezhet, következésképpen rendelkezhet világos ismerettel Istenről, bár ez az ismeret nem intuitív, hanem absztraktív (mert az absztraktív ismeret zavarosra és világosra oszlik). Ez a megismerés nem történhet csupán a lényegen keresztül, mert az ilyen megismerés teljesen intuitív, következésképpen a saját módján fog történni, amely világosan megjeleníti a lényeget, ez pedig helyesen fogalmazva a species.

Azt mondhatnád, hogy azt az aktust, amellyel világosan megismeri az isteni lényeget, az isteni lényeg teremti, s másképpen megy végbe, mint a látás aktusa. Ez nem akadály, mert ha elfogadjuk, hogy a teremtett értelem rendelkezhet az isteni lényeg világos ismeretével, de ezzel nem reprezentálja intuitív módon, akkor ez species által fog végbemenni, mert amint ellentmondás nélkül képes világosan megismerni az isteni lényeget természetes módon, úgy az sem hordoz ellentmondást, hogy benne legyen az, ami által világosan megismerheti. Nyilvánvaló ugyanis, hogy egy angyal képes elfordulni a természetes megértés bármely aktusától, hiszen képes értelmével mást megismerni, és nem ismerni azt, amit természetes módon ismer. Ám ha nem volna benne az, ami által megismerhetné az isteni lényeget, ahhoz, hogy újból megismerje, Istennek új csodát kellene tennie, mivel a megértés teljes aktusát

képes volna (vagy képes) elveszíteni, és attól, amit temészetes módon ismer, valami más megismerése felé tud fordulni.

Továbbá, ha az angyalok a tiszta természeti állapotban léteztek volna ezer éven keresztül, akkor boldogságuk sokkal nagyobb lenne, mint egy olyan filozófusé, aki természetes módon ismeri meg az Istent, azt állítom ugyanis, hogy ez nem lehetetlen. Ekkor azonban természetes vágyakozással törekednének az isteni lényeg világos megismerésére: következésképpen rendelkeznek az isteni lényeg világos – jóllehet nem intuitív – ismeretével.

Továbbá, ha valaki – elragadtatott állapotban – világosan látja az isteni lényeget, úgy, hogy intuitív módon (és nem csak világosan) látja, akkor az intuitív látás ez aktusának megszüntével is marad benne valami, ami lehetővé teszi az isteni lényeg világos megismerését (mint Pál esetében), hiszen ez lehetséges az értelem számára. Miután ugyanis [325] a látás látta a színt, marad valami a lélekben, ami lehetősvé teszi a szín megismerését akkor is, amikor az nincsen jelen. Ha pedig ez lehetséges az értelem számára, akkor meg kell engednünk a legtökéletesebb teremtett értelemnek, tudniillik az angyalnak is. Következésképpen az angyal képes egy species révén világosan megismerni az isteni lényeget annak lényegi mozzanatai tekintetében. Ez a megismerés nem az önmagában vett isteni lényeg intuitív ismerete, hanem világos absztraktív ismeret, amellyel akkor is éppúgy ismerné az Istent, ha (*per impossibile*) feltesszük, hogy Isten nem létezik, miként az emberi értelem is megismeri a rózsát a maga speciesében [NB itt fajt jelent!] absztrakt és világos módon. (Azt, azonban hogy a boldogító megismerésben species által ismerjük-e meg az isteni lényeget vagy sem, a IV. részben fogjuk elmondani.)

Továbbá Ágoston a *Teremtés könyvéről* IV-ben azt mondja, hogy az angyal „esti megismerése" a dolgoknak a maguk genuszában történő megismerése, míg a „reggeli megismerés" felemelkedés a teremtmény önmagában való ismeretétől az Isten és az isteni művészet megismeréséhez, amelyben a létrehozásra váró teremtményt látja. Az azonban, hogy az isteni művészetben világosan látja a létrehozásra váró teremtményt, nem lehetséges úgy, hogy Istent csupán mint létezőt és csupán elkülönítetlen általánosságban (*indistincte*) ismeri meg. Következésképpen elkülönítetten (*distincte*) ismeri meg.

S jóllehet Ágoston azt akarja mondani, hogy az angyal reggeli megismerése boldogító ismeret, szavaiból kivehető, hogy ez az ismeret [326] természetes, hiszen hacsak egy rövid ideig léteztek volna, az angyal elméjében akkor is létezett volna ez a hat nap (azaz a megismerés hat lépcsője), következésképpen Isten elméjében és az isteni művészetben akkor is megismerték volna a létrejövésre váró dolgokat. Ez azonban Isten zavaros ismerete mellett nem volt lehetséges, csak elkülönített – jóllehet absztraktív – istenismeret esetén (úgy,

ahogyan absztraktív ismerettel ismerhető a hatás, ha ismerjük az okot, – és elkülönítetten, úgy, ahogyan most a rózsát ismeri valaki az ok ismeretében, és hasonlóképpen, ahogyan az alany ismeretében ismeri annak valamely meghatározását (*passio*)). Az angyalok tehát természetes megismerés szerint rendelkeznek az isteni lényeg elkülönített ismeretével.

A legfontosabb ellentétes érvre, miszerint az isteni lényeg közelebb áll az angyali értelemhez, mint a species, azt kell mondanunk, hogy az isteni lényeg az én értelmemben mindenféle species nélkül is létrehozhatja a megértés aktusát, az azonban, hogy ismét megismerjem az Istent, miután a rá irányuló megértés abbamarad nem állna a hatalmamban. S ezért – jóllehet a lényeg jelen van az angyali értelem számára – ahhoz, hogy olyan természetes ismerettel ismerje az isteni lényeget, amely az ő hatalmában áll, mégiscsak olyan speccieszszel kell hogy rendelkezzen önmagában, amelyet az isteni lényeg megismerésében alkalmazhat.

[327] A másik álláspont mellett felhozott első érvre, miszerint „a tárgyat reprezentáló species adekváció révén reprezentálja a tárgy képmását", először is azt mondom, hogy nem megfelelően fogalmaz, mivel képmása csak testnek lehet; és ezért mondja Mózes Izrael fiainak, hogy az Úr azért nem jelent meg nekik valamely test képmásában vagy alakjában, nehogy testi képet tulajdonítsanak neki.

Ha megfelelően fogalmazunk, és azt mondjuk, hogy „valamennyi tárgyát ábrázoló species adekváció révén reprezentálja a tárgyát tökéletesen", azt mondom, hogy a species és a tárgy adekvát viszonyát háromféleképpen érthetjük:

Egyrészt a természetben való megfelelés szerint, s így a kijelentés egyetemesen hamis, mert a látásban, és általában a reprezentáció területén a species nem rendelkezik olyan tökéletes létezéssel, amilyennel a megjelenített tárgy.

Egy másik módon a species és a tárgy adekvát viszonyát érthetjük egyszerűen a reprezentáció tekintetében, oly módon, hogy a species csak annyit jelenít meg, amennyi a tárgyból megjeleníthető, s így a megfelelés egyszerűen az arány szerint történik. (Úgy, ahogyan az anyag és a forma is arányoság alapján kerül megfelelésbe egymással, hiszen az anyag oly mértékben tökéletesedhet, és oly mértékben képes befogadni formákat, amilyen mértékben a forma tökéletesebbi teszi az anyagot.) És így egyetlen species sem jeleníti meg az isteni lényeget, mivel az isteni lényeg csak végtelenül jeleníthető meg, s ezért ilyen adekvációval csak az jeleníti meg, ami végtelen módon reprezentál, és ez csupán az ő lényege, következésképpen semmi más nem képezi az isteni lényeg megjelenítésének elvét és princípiumát.

Egy másik módon a species és a tárgy adekvát viszonyát érthetjük úgy is, hogy ez nem egyszerűen arányosság alapján, hanem [328] az ilyen reprezentációt követő aktus tekintetében áll fenn. És így igaz az, hogy az angyalban lévő species adekvát viszonyban áll az isteni lényeggel, noha nem a szó egyszerű értelmében, hanem annak az aktusnak a tekintetében, amellyel az angyal természetes módon megismeri az Istent, hiszen csak annyira jeleníti meg, amennyi a saját aktusához, amellyel az isteni lényeget természetes módon megismeri, elegendő. (Miként a vaksi, jóllehet nem látja a színt oly áttetszően, miként a sas, a sashoz hasonlóan a teljes színt látja, ám nem egy olyan tökéletesen reprezentáló species révén, mint amilyen a sas szemében van, s mégis, a vaksiban lévő species az egészet reprezentálja, és adekvát a tárgyával annak a látás azon aktusa tekintetében, amelyet az kivált. Így van ez az előttünk fekvő esetben is.) Ebből kifolyólag az angyal elméjében lévő species oly mértékű tökéletességgel jeleníti meg az isteni lényeget, amilyen mértékben egy természetes aktus által képes elérni.

A „species határoltságát" bizonyító érvelésre azt mondom, hogy a határolt és a határoltalan ugyanúgy viszonyul egymáshoz, ahogyan a tökéletesebb és a kevésbé tökéletes viszonyul egymáshoz a speciesben és a tárgyban, mert amiként a kevésbé tökéletes species képes reprezentálni egy tárgyat, amely a létében tökéletesebb, mint a species reprezentatív funkciójában és a létében, ugyanígy egy határolt species is képes megjeleníteni egy határolatlan tárgyat.

A másik érvre, miszerint a species közelebbről egyezik bármely teremtett természettel, mint az isteni lényeggel, amelytől végtelen távolságra esik, azt mondom, hogy a természetes hasonlóság nem a megismerés elve (hacsak nem a diszkurzív megismerés esetében), mivel ez a hasonlóság nem igazi hasonlóság, a megismeréshez azonban az utánzás értelmében vett hasonlóságra van szükség. Mint ahogyan egy fehér színhez hasonlóan eleven fehér szín természetét tekintve közelebbről egyezik a másikkal, mint egy vörössel, s mégis, a vörös inkább elve a fehér megismerésének, mint egy hasonlóan eleven fehér a fehérnek. Így az előttünk fekvő kérdésben is, a species, jóllehet természetét tekintve nem hasonlatos az isteni lényeghez – inkább hasonlít bármelyik teremtményhez –, inkább hasonlít hozzá utánzás, és utánzással történő reprezentáció révén.

A másik érvre, miszerint „a species akadályozza az isteni lényeg megismerését", azt állítom, hogy ez nem igaz. Amikor pedig azt mondják, hogy [329] a tárgy oldaláról történő meghatározás (Ágoston szavai szerint: „vedd el ezt vagy azt a jót") akadályozza, azt felelem, hogy a jó tárgy meghatározása kétértelműséggel terhes. Mert létezik olyan meghatározás, amely a létezés és a tökéletesség egy bizonyos fokát rögzíti, s ez akadálya egy végtelen tárgy

megismerésének, egy másik meghatározás azonban egy partikulárisan megjelölt jó meghatározása, s ebben az értelemben nem akadályozza meg az jó mint olyan megismerését a maga egyetemességében.

A másik érvre, miszerint „ebben az esetben az angyal képes természetes módon megismerni a Háromságot", azt felelem, hogy akkor tudná megismerni a Háromságot, ha intuitív módon ismerné meg természetesen az isteni lényeget, ám ha a lényeget csak absztraktív ismerettel ismeri, nem szükséges, hogy megismerje a Háromságot, mert az absztraktív ismeret elvonatkoztat a létezés módjának megismerésétől, [330] s ezért – jóllehet ezen a módon ismeri a lényeget – nem szükséges, hogy megismerje a létezés módját az ismeret tárgyaiban (például szolgál a rózsát absztraktív megismerés alapján megjelenítő species, amikor elvonatkoztatva ismerjük meg a rózsát, és nem úgy, ahogyan létezik.)

Arra az érvre, miszerint „az egyik angyal képes volna a másik elméjében meglátni a speciest, következésképpen azt is láthatná, amit megjelenít, következésképpen méklyebb ismerettel rendelkezne a hit tárgyairól, mint a hívő ember a hite által", azt kell válaszolnunk, hogy a következtetés nem érvényes, mivel az az angyal, amelyik species által ismeri meg az isteni lényeget, nem ismeri meg azokat a dolgokat, amelyek pusztán a hit tárgyai, s ebből kifolyólag az a másik sem ismerné meg ezeket, amelyik látja a benne lévő speciest.

(Schmal Dániel fordítása)